

Kolekcja porcelany miśnieńskiej w zbiorach warszawskiego Muzeum Narodowego liczy ok. 1300 obiektów, w tym ok. 960 wyrobów XVIII-wiecznych¹.

Około 20% XVIII-wiecznej porcelany miśnieńskiej prezentowane jest na stałej Galerii Rzemiosła Europejskiego oraz w kilku muzeach krajowych, jako depozyty (m.in. Pałac Na Wodzie i Biały Domek w Łazienkach, Muzeum Lubelskie w Lublinie, Muzeum Historyczne m.st. Warszawy, Muzeum w Łowiczu, Muzeum Ziemi Wałeckiej). Ten stosunkowo duży udział procentowy porcelany z Miśni w ekspozycjach stałych – wobec ok. 10% ogólnej liczby zabytków z Kolekcji Ceramiki Muzeum Narodowego w Warszawie na wystawach stałych – potwierdza rangę artystyczną, historyczną i merytoryczną tych obiektów.

Sekwencje tematyczne w zbiorze porcelany miśnieńskiej, stworzonym od 2. dekady XX w., nie zawsze dają pełny obraz rozwoju i możliwości artystycznych Miśni, powstawały nieraz zupełnie przypadkowo, ale dziesięciolecia, przez które gromadzono zabytki, pozwoliły stworzyć interesujące zespoły, uzupełniane – zwłaszcza po II wojnie światowej – świadomie, z nastawieniem na ilustrowanie najistotniejszych dla historii manufaktury okresów i osiągnięć.

Szczegółowe omówienie kolekcji jest niemożliwe, z uwagi na ilość obiektów, jednak uporządkowanie jej według klucza problemowego (w zespołach problemowych) wydaje się być optymalną formą prezentacji tego największego w Polsce zbioru; uzupełnieniem są umieszczone w przypisach numery inwentarza oraz odwołania do publikacji poszczególnych obiektów.

I. Kamionka böttgerowska

Grupa liczy 10 obiektów (w tym 2 z czarnym szkliwem i złożonymi *chinoiserie*: imbryk kulisty z dziobkiem-plastycznym orłem i butlik w typie dalekowschodnim, ze śladami dekoracji w typie warsztatu Martina Schnella).

Najbardziej interesujące w tym zespole są: figurka Augusta II w zbroi, z ok. 1714 r., według modelu Johanna Joachima Kretschmara² oraz 2 imbryczki: z dekoracją szlifowaną z alegoriami 4 żywiołów i ornamentalną – z medalionami³. Dwa egzemplarze główki cesarza Witeliusza według modelu Paula Heermanna, z których jeden wydaje się być późniejszym powtórzeniem rzeźby zrealizowanej ok. 1711 r., herbatnica ze złoceniami i dekoracją farbami emaliami oraz dwa dzbanki z dekoracją szlifowaną lub malowaną zamykają ten niewielki zespół.

KOLEKCJA PORCELANY MIŚNIEŃSKIEJ W MUZEUM NARODOWYM W WARSZAWIE – STAN I POTRZEBY BADAŃ

Wanda Załęska

¹ Wliczając do tego zespołu porcelanę z okresu Marcolinięgo, ok. 170 zabytków datowanych na lata 1774–1814, w tym figurki i grupy porcelanowe i biskwitowe, naczynia i galanterię.

² Nr inw. SZC 1749; określana przez badaczy jako figurka szachowa, realizowana także w wersji z białej porcelany; publ.: *Sztuka zdobnicza, dary i nabytki, 1945–1964*, katalog Muzeum Narodowego w Warszawie, Warszawa 1964, kat. 387; M. Piątkiewicz-Dereniowa, *Artystyczna ceramika europejska*, Warszawa 1991, kat. 95; *Pod jedną koroną. Kultura i sztuka w czasach unii polsko-saskiej*, [katalog wystawy], 26 czerwca – 12 października 1997, Zamek Królewski w Warszawie, Staatliche Kunstsammlungen Dresden, red. M. Męciewska, B. Grątkowska-Ratyńska, Warszawa 1997, kat. V 6; *Przewodnik. Muzeum Narodowe w Warszawie*, Warszawa 1998, kat. XB 12.

³ Nr inw. SZC 197/ab, 127226/ab, z rekonstruowaną pokrywką.

⁴ Nr inw. 129920/1–14.

⁵ Publ.: *Sztuka zdobnicza...*, kat. 396; *Decorum życia Sarmatów w XVII i XVIII wieku*, katalog pokazu sztuki zdobniczej ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, [oprac. J. Chruszczyńska i in.], Warszawa 1980, kat. 320; U. Pietsch, *Johann Gregorius Höroldt 1696–1775 und die Meissener Porzellanmalerei zur Dreihundertsten Wiederkehr seines Geburtstages. Ausstellung Staatliche Kunstsammlungen Dresden – Porzellansammlung im Zwinger 4. August bis 30. Oktober 1996*, Dresden, Leipzig 1996, kat. 28–39; W. Załęska, *Miśnieński serwis „myśliwski”*, „Spotkania z Zabytkami” 2008, nr 12, s. 36–37.

⁶ Nr inw. SZC 231/ab; publ.: U. Pietsch, *op. cit.*, kat. 83.

⁷ Nr inw. 74855/ab; publ.: *Sichergestellte Kunstwerke im Generalgouvernement*, Breslau [ok. 1940], tabl. 387; nr inw. 74856/1–6, 74857/1–4, 124333, SZC 2874/1–2, SZC 268/ab.

⁸ Nr inw. SZC 220/ab; publ.: G.E. Pazaurek, *Deutsche Fayence- und Porzellanhausmaler*, t. 1–2, wyd. 2, Stuttgart 1971; t. 1, s. 117–118, il. 88–89.

⁹ Kobaltem podszkliwnym, uzupełnianą naszkliwnie o motywy barwne.

¹⁰ Nr inw. 20965, 127223–127224, 43638/1–2, 32251/1–2, SZC 240/1–2, SZC 2725/1–2; najwcześniejsze miśnieńskie dekoracje „z ptakiem i skałą” datuje się na ok. 1735 r.

¹¹ Dekoracje w stylu Höroldta wykonywano także w XIX i XX w.; tzw. Kodeks Schulza (*Schulz-Codex*), zawierający 124 arkusze ze szkicami scenek w guście dalekowschodnim, kupowane do archiwum manufaktury grafiki o tematyce dalekowschodniej oraz wykonywane – przez samego Höroldta i na jego polecenie – setki pojedynczych szkiców, stworzyły w ciągu XVIII w. swoisty „wzornik”, z którego korzystano, dobierając i multiplikując motywy dekoracji, z uwzględnieniem wielkości i tektoniki naczyń.

¹² Nr inw. 124337, SZC 271/ab, SZC 1224/ab, SZC 231/ab.

II. Wczesna porcelana miśnieńska, z dekoracją malarską, w tym wykonaną poza wytwórnią (tzw. *Hausmalerei*)

W tym zespole wyróżnia się serwis w puzdrze drewnianym datowanym na ok. 1740–1760, z imitacją laki i wycinkami z kolorowych drzeworytów. Sześć czarek ze spodkami⁴ zdobią miniatury o tematyce myśliwskiej, wykonane ok. 1723/1724 r. przez Johanna Gregoriusa Höroldta, twórcę malarstwa na porcelanie miśnieńskiej, zwłaszcza kanonu dekoracji w typie dalekowschodnim, określanej jako *Höroldtmalerei*. Liczne publikacje, a przede wszystkim udział w monograficznej wystawie w Dreźnie, poświęconej Höroldtowi, w 300-lecie urodzin malarza, pozwoliły ustalić wiele szczegółów, w tym dotyczących losów serwisu⁵; wspomniana wystawa umożliwiła także przypisanie Höroldtowi autorstwa malatury na imbryczku z kwiatami dalekowschodnimi⁶.

W liczącej 15 sztuk grupie porcelany ze złoceńiami ornamentальnymi i w typie dalekowschodnim jest imbryk i zespół czarek dwuusznych ze spodkami, ze scenkami *chinoiserie*, wykonanymi w latach 20. XVIII w. w pracowniach augsburskich: Johanna Auffenwertha, jego córki Sabiny, Bartholomäusa i Abrahama Seuterów, oraz przez drezdeńskiego malarza Johanna Georga Funckego⁷.

W grupie naczyń datowanych na I. tercję XVIII w., z miniaturami barwnymi o tematyce europejskiej, wykonanymi przez malarzy „domowych” (6 obiektów), najciekawsza jest puszcza-cukiernica z monochromatyczną miniaturą *Frymarczenie miłością*, łączona przez Gustava Pazaurka z warsztatem Johanna Auffenwertha w Augsburgu i datowana na ok. 1725 r.⁸

Kolejną grupę tworzą 3 czarki i filiżanka, ze spodkami, 2 miski i dzbanek z dekoracją określaną jako *mixte*⁹, datowane na 2. ćwierć XVIII w. i łączone z F.J. Fernerem i jego warsztatem. Barwne miniatury z motywami kwiatowymi i architekturą oraz scenki rodzajowe uzupełniają kobaltowe dekoracje podszkliwne w typie dalekowschodnim, m.in. z ptakiem i skałą (*mit Fels- und Vogel-Dekor*)¹⁰.

Pięć naczyń z wczesnej białej porcelany böttgerowskiej z dekoracją reliefową (a także nakładkami autorstwa Johanna Jacoba Irmingera) wymaga – przynajmniej w dwu przypadkach – potwierdzenia datowania.

III. Porcelana z dekoracją miniaturską *Höroldtmalerei*

Istotnym dopełnieniem grupy II jest porcelana z „koronkowymi” złoceńiami i barwnymi miniaturami rodzajowymi określanymi jako *Höroldtmalerei*, umieszczanymi także w białych polach pozostawionych jako rezerwy na barwnych tłach naczyń (*Fondporzellan*), datowana na 2.–3. ćwierć XVIII w., reprezentująca wysoki poziom artystyczny i doskonale ilustrująca rozwój wypracowanej przez J. G. Höroldta stylistyki miniatur w typie

Ilustracje dostępne w wersji drukowanej

s. 123 ► il. 1 Trzy wazony z miniaturami myśliwskimi, z tzw. garnituru myśliwskiego do zamku w Hubertusburgu, z sygnaturami AR, model: Johann Joachim Kaendler i Johann Friedrich Eberlein (pokrywa), miniatury: Johann George Heintze, Miśnia, ok. 1739

s. 123 ► il. 2 Kubeczek do czekolady, spodek i pięć czarek, z monogramem AR i znakami kredensu dworskiego Augusta III na Zamku Królewskim w Warszawie (K.H.C.W.), Miśnia, ok. 1750–1755

dalekowschodnim, wykonywanych w kierowanej przez niego pracowni w manufakturze w Miśni przez całe niemal stulecie¹¹. Wśród 45 naczyń (filiżanki i czarki ze spodkami, mleczniki, dzbanuszki, garnuszki na śmietankę, herbatnice, puszki-cukiernice, dwie miski – płukanki, wazon) z malarstwem Höroldta, wyróżniają się dwa imbryki i dwie puszki sygnowane kobaltem literami *K.P.M.* i mieczami¹²; sygnatury pozwalają je datować na lata ok. 1724/1725. Najpóźniejszy w zespole jest liczący 24 sztuki serwis deserowy z dekoracją reliefową z kwiatem śliwy i miniaturami w stylu Höroldta, datowany na 3.–4. ćwierć XVIII w.¹³

IV. Porcelana z sygnaturami lub oznakowaniami własnościowymi (kolekcja Johanneum, tzw. AR-y, serwisy z *K.H.C.W.*, *K.H.C.*, *SAR*)

W grupie jest 31 obiektów. Dziesięć naczyń (3 kubki do lodów, filiżanka, 2 spodki, czarka ze spodkiem, półmisek i talerz), z dekoracją w stylu Kakiemon przejętym z porcelany importowanej do Europy z Japonii, nosi – oprócz sygnatury skrzyżowanymi mieczami – szlifowane oznakowania inwentarza kolekcji Augusta II (tzw. numery Johanneum), przeznaczonej do Pałacu Japońskiego w Dreźnie¹⁴. Trzy wazony z miniaturami rodzajowymi w typie dalekowschodnim w rezerwach, z sygnaturami królewskimi *AR*¹⁵, zostały kupione do kolekcji lub подарowane Muzeum przed wojną jako prawdziwe *AR-y*; obecnie jednak ich autentyczność jest kwestionowana¹⁶.

W zbiorze są jeszcze 3 wazony z oryginalnymi sygnaturami *AR*, należące do większego, udokumentowanego zespołu pochodzącego

¹¹ Nr inw. 74871/1–24; przedwojenny zakup z prywatnej kolekcji, odzyskany po wojnie ze stratą kilku obiektów.

¹² Nr inw. 129400–129402, 131582, SZC 248/1–2, SZC 2802/1–2, SZC 3194, SZC 3676; wszystkie naczynia z oznakowaniem cyfrowym i literą *W* (biała porcelana); publ.: *Sztuka zdobnicza...*, kat. 402 (kubki); *Sztuka niemiecka 1450–1800 w zbiorach polskich*, katalog wystawy, Kielce 1996, kat. 708 (kubki).

¹³ Nr inw. 124322; publ.: R.S. Ryszard, *Porcelana od baroku do empiru*, wstęp i oprac. S. Gebethner, Warszawa 1964, il. 6; nr inw. 126205/1–2.

¹⁴ W. Załęska, *AR-y – wczesna porcelana miśnieńska na zamówienia królewskie, jej naśladownictwo, pastisze i fakszery*, w: *Falsyfikaty dzieł sztuki w zbiorach polskich*, materiały międzynarodowej konferencji naukowej, 21–22 maja 1999, Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego, Oddział Warszawski Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Zamek Królewski w Warszawie, red. J. Miziołek, M. Morka, Warszawa [2001], s. 150–158.

Ilustracja dostępna w wersji drukowanej

s. 124 ► il. 3 *Figurka Temidy, do dekoracji stołu, ze znakami kredensu dworskiego Augusta III na Zamku Królewskim w Warszawie (K.H.C.W.), Johann Joachim Kaendler, Miśnia, 1745*

¹⁷ Nr inw. 157480/1-3, wazony z kolekcji Potockich w Krzeszowicach; cztery wazony i pokrywa w zbiorach Porzellansammlung w Dreźnie, dwa – Marks Collection, USA; publ.: *Porzellan Parforce: jagdliches Meissner Porzellan des 18. Jahrhunderts*, katalog, red. U. Pietsch, teksty J. Bäuml i in., München 2005, kat. 50–57 (cały zespół); s. 11–21, il.

¹⁸ Publ.: *Sztuka zdobnicza...*, kat. 401; *Decorum życia Sarmatów...*, kat. 323; *Pod jedną koronę...*, kat. XX 37; *Unter einer Krone: Kunst und Kultur der sächsisch-polnischen Union. Ausstellung im Dresdner Schloß vom 24. November 1997 bis 8. März 1998*, Staatliche

Kunstsammlungen Dresden, Königliches Schloß zu Warschau, red. W. Schmidt, D. Syndram, Leipzig 1997, kat. 727; R. Rückert, *Der Hofnarr Joseph Fröhlich 1694–1757. Taschenspieler und Spaßmacher am Hofe Augusts des Starken*, Offenbach 1998, s. 67–69, il. 38–39; *Przewodnik...*, kat. XB 15; W. Załęska, *AR-y...*; *Porzellan Parforce...*, kat. 54–56; W. Załęska, *Opowieść o polowaniu malowana na porcelanie (miśnieńskie AR-y)*, „Spotkania z Zabytkami” 2006, nr 12, s. 8–12.

¹⁹ Nr inw. 157413/1–7, z kolekcji Potockich w Krzeszowicach, sygnatury K.H.C.W.: Königliche Hof Conditorei Warschau; publ.: *Sztuka*

zdobnicza..., kat. 410; C. Boltz, H. Chojnacka, *Fata des Meissener Porzellanservices mit blauen Blumen und AR für die „Königliche Hof Conditorey Warschau”*, „Bulletin du Musée National de Varsovie” 19 (1978), nr 3, s. 74–84; *Warszawa i jej Muzeum. Wystawa poświęcona 400-leciu stołeczności Warszawy. Katalog*, Muzeum Narodowe, Warszawa 1996, kat. 20; *Pod jedną koronę...*, kat. XII 40; *Unter einer Krone...*, kat. 691.

²⁰ Nr inw. 124245, SZC 1746, SZC 2029; publ.: *Sztuka zdobnicza...*, kat. 409, 411; *Decorum życia Sarmatów...*, kat. 341; *Pod jedną koronę...*, kat. XII 41; *Unter einer Krone...*, kat. 693; *Sztuka w Polsce*

Ilustracja dostępna w wersji drukowanej

s. 125 ► il. 4 *Teryna z uchwytnymi-rybami i podstawą (półmisek), z dekoracją lambrekinową w stylu Imari, Miśnia, ok. 1730 i 1770*

Ilustracja dostępna w wersji drukowanej

s. 125 ► il. 5 *Zespół naczyń z serwisu „łabędziego” hr. Henryka Brühla (półmisek okrągły, półmisek romboidalny, klosz, lichtarz, koszyk-serwetnik), Miśnia, ok. 1737–1741*

z zamku myśliwskiego Augusta III w Hubertusburgu¹⁷ **il. 1**. Znane są okoliczności ich powstania, autorstwo miniatur z ilustracjami polowania *parforce* na jelenia, ikonografia miniatur, wreszcie losy zespołu, omawiane w wielu opracowaniach¹⁸. Jednak okoliczności, w jakich trafiły do rąk polskich, nie są do końca wyjaśnione.

Z tej samej kolekcji, co AR- y z miniaturami myśliwskimi, pochodzi zespół 5 czarek i spodek z dwuoszną filiżanką¹⁹, ze znakami królewskiego kredensu na zamku warszawskim (*K.H.C.W.*, **il. 2**) oraz sygnowane tymi samymi znakami, kupione do zbioru dwa półmiski i figurka Temidy z zespołu *surtout de table* do dekoracji stołu²⁰ **il. 3**. Są doskonałym przykładem, jak publikacja archiwalistów pozwoliła ustalić losy „polskiej” części serwisu i okoliczności pojawienia się niektórych naczyń w kolekcji Potockich z Krzeszowic.

Znaki własności elektorów saskich i królów Polski – *K.H.C.* (Königliche Hof-Conditorei), związane z wyposażeniem ich rezydencji, noszą 3 naczynia z lat 30./40. XVIII w.²¹, z dekoracją *mit roten Drachen* (z czerwonymi smokami), wzorowaną na porcelanie chińskiej i przez całe dziesięciolecia zarezerwowaną wyłącznie dla dworu saskiego. Do najpóźniejszych w tej grupie należą 3 talerze z serwisu Stanisława Augusta Poniatowskiego na zamek królewski w Warszawie, z sygnaturą z okresu Marcolinię (miecze z gwiazdką); noszą malowany naszkliwnie czernią monogram królewski SAR/K., gdzie litera K oznacza królewski kredens²². Dwa przedmioty z końca XVIII w. mają dekorację związaną z ostatnim królem Polski²³.

V. Porcelana z dekoracją dalekowschodnią

Licząca ok. 180 sztuk grupa, bardzo zróżnicowana zarówno pod względem motywów dekoracji, sygnatur, jak i określonej proveniencji, daje znakomite pojęcie o inspiracjach i źródłach wzornictwa miśnieńskiego do lat 50. XVIII w., czerpiącego bezpośrednio z porcelany chińskiej i japońskiej.

W tym różnorodnym zespole są naczynia z dekoracją *Imari*, z lat 30.–70. XVIII w. – 10 obiektów w technice *mixte*, z wzorem lambrekinowym²⁴ **il. 4**, talerze i półmiski zdobione motywem *mit roten Drachen* („z czerwonymi smokami”, 6 obiektów, w tym wspomniane w grupie IV talerze ze znakami *K.H.C.*) oraz ok. 30 talerzy, czarek i filiżanek z barwną dekoracją dalekowschodnimi motywami roślinnymi i kwiatowymi, z elementami pejzażu.

Szczególną, choć niewielką grupę (8 przedmiotów) tworzą naczynia z podszkliwną dekoracją kobaltową *mit Fels und Vogel* („z ptakiem i skałą”), z 2. ćwierci XVIII w.; 3 najwcześniejsze naczynia malowane są tylko kobaltem²⁵, na pozostałych

1572–1764: kraj skrzydlatych jeźdźców, [wystawa na Zamku Królewskim w Warszawie, sierpień – listopad 2000], red. nauk. J.K. Ostrowski, P. Krasny, K. Kuczman, Alexandria–Warszawa 2000, kat. 128.

²¹ Dwa półmiski, nr inw. 183972/1–2, spodek, nr inw. SZC 234; publ.:

Sztuka zdobnicza..., kat. 399; *Pod jedną koroną...*, kat. XI 47.

²² Nr inw. SZC 2147/1–3; I. Szarek, *Relikty serwisów dworskich Stanisława Augusta z Zamku Królewskiego w Warszawie*, „Rocznik Warszawski” 15 (1979), s. 155–161; publ. wraz z obiektami z kolekcji prywatnej, Muzeum Historycznego m.st. Warszawy i Muzeum Narodowego w Krakowie.

²³ Spodek z herbem królewskim Stanisława Augusta – nr inw. 77456, pokrywka z monogramem SAR – nr inw. 181046.

²⁴ Należy wspomnieć choćby wczesne, publikowane na wystawach w Berlinie i Dreźnie – wazę z pokrywą, nr inw. 124290/a–b, i półmiskę, nr inw. SZC 3221; publ.: *Japan und Europa 1543–1929. Eine Ausstellung der „43. Berliner Festwochen” im Martin-Gropius-Bau Berlin*, Berlin 1993, kat. 9/35; *Triumph der blauen Schwerter. Meissener Porzellan für Adel und Bürgertum 1710–1815*, katalog wystawy, Staatliche Kunstsammlungen Dresden, oprac. U. Pietsch, C. Banz, Leipzig 2010, kat. 177.

²⁵ Nr inw. SZC 237/1–2 – czarka ze spodkiem, nr inw. SZC 3224 – miseczka.

²⁶ Motyw „z ptakiem i skałą” był często uzupełniany dekoracjami barwnymi, m.in. dla zatuszowania błędów technologicznych.

²⁷ Potwierdzają to opublikowane archiwalia; C. Boltz, *Königliche Porzellangeschenke an den Krakauer Fürstbischof Lipski in den Jahren 1734 und 1735*, „Keramos” 1997, nr 158, s. 26–36. Nr inw. 129282/ab, SZC 2153/1–6; publ. jako pozostałości serwisu bp. Lipskiego: *Decorum życia Sarmatów...*, kat. 325.

²⁸ Nr inw. SZC 1461; talerz należał zapewne do zespołu naczyń serwisowych przekazanych na Zamek Królewski w Warszawie; por. *Decorum życia Sarmatów...*, kat. 325.

²⁹ Pokrywa, półmisek i spodek, łączone z malarzem miśnieńskim Adamen von Löwenfinckiem; półmisek – nr inw. 124311; publ.: *Sichergestellte Kunstwerke...*, tabl. 390.

³⁰ Trzy dzbanki, dwa imbryki, dzwonek, pokrywka, 5 filiżanek i 7 spodków, nr inw. 157402/1–4, 9, SZC 3677/1–12, SZC 3678, z kolekcji Potockich z Krzeszowic.

³¹ Z daru Leopolda Meyeta, nr inw. 1683–1685.

³² Dwie czarki i spodek – nr inw. SZC 265, 343–344, flakonik – nr inw. SZC 348/ab, herbatnica – nr inw. SZC 2768/ab.

³³ Czekoladnica, 6 filiżanek i 9 spodków z kolekcji Potockich z Krzeszowic – nr inw. 157403/1–9, SZC 3680/1–3.

³⁴ *Schwanenservice. Meissener Porzellan für Heinrich Graf von Brühl*, katalog wystawy, Staatliche Kunstsammlungen Dresden. Porzellansammlung, Dresdener Schloss, oprac. U. Pietsch *et al.*, Leipzig 2000, kat. 16, 17, 19, 22–29, 33, 41, 42, 44, 49, 52 (18 szt.).

dekorację kobaltową uzupełniają złocenia i barwne motywy europejskie²⁶.

W liczącym ponad 70 naczyń zespole z dekoracją Kakiemon, z 1. połowy XVIII w. (omówionym częściowo w grupie II – porcelana z tzw. numerami Johanneum), trzynaście zdobi motyw *mit gelbem Löwen* („z żółtym tygrysem”). Niektóre z nich (6 talerzy, waza) łączy się z biskupem krakowskim Janem Aleksandrem Lipskim (1690–1746), dla którego wykonano w Miśni w latach 1734–1735²⁷ – na zlecenie króla – naczynia serwisowe, także „z żółtym tygrysem” (lwem). Ten motyw rezerwowano początkowo – podobnie jak wzór *mit roten Drachen* – dla dworu saskiego; to tłumaczy umieszczenie naszkliwnej sygnatury własności królewskiego kredensu na zamku warszawskim (*K.H.C.W.*) na innym talerzu „z żółtym tygrysem”²⁸.

W stylu Kakiemon wykonane są dekoracje określane terminami antykwarycznymi, przyjętymi od lat w literaturze przedmiotu: *mit Eichhörchendekor* („z fruującą wiewiórką”), *mit koreanischen Löwen* („z koreańskim lwem”), z feniksem (w kilku wariantach), z przepiórkami, z motylem (w typie *famille verte*), z motylami nad wulkanem, z dwoma smokami na bambusie, z fruującym smokiem, z „bajecznymi” zwierzątkami²⁹. Każdy z tych motywów występuje na co najmniej kilku naczyniach z 2.–3. ćwierci XVIII w. Na kilkunastu naczyniach dekoracje Kakiemon są zredukowane do wybranych (najczęściej roślinnych) elementów, na kilku dekoracje floralne uzupełnia ptak na gałązce.

Ze względu na motywy dekoracyjne do tej grupy należy dołączyć także obiekty późniejsze, w tym sygnowane marką okresu Marcoliniego, a więc z XVIII/XIX w.

Należą do nich naczynia z dekoracją motywem „stolikowym” w technice *mixte*, naśladującą zdobnictwo porcelany chińskiej: zespół serwisowy-deserowy liczący 17 sztuk³⁰, 5 naczyń pozyskanych do kolekcji w 1915 r.³¹, 5 naczyń pozyskanych po II wojnie, m.in. z rewindykacji³², oraz naczynia z dekoracją purpurą, z kwiatami i skałą, z lat 1763–1774: składający się z 16 sztuk zespół serwisowy-deserowy³³ i 11 drobnych naczyń (kubek, filiżanka, czarki, spodki) pozyskanych drogą przedwojennych darów, zakupów i powojennych rewindykacji.

VI. Porcelana z 1. połowy XVIII w., z herbami właścicieli

Większość porcelany z tej grupy to naczynia z serwisu „łabędziego” (54 sztuki); jest to największy w Polsce i jeden z największych na świecie zespół ze słynnej barokowej zastawy stołowej z lat 1737–1741, wykonanej do użytku i na zlecenie ministra-premiera Augusta III, hrabiego Heinricha Brühla [il. 5](#). Naczynia trafiły do kolekcji po II wojnie światowej, ze zdevastowanej i spalonej w 1945 r. rezydencji rodzinnej Brühlów w Brodach (Pforten)

na Śląsku, kupowane lub подарowane Muzeum Narodowemu. Reprezentatywny zespół (12 sztuk) jest wystawiony w Galerii Rzemiosła Europejskiego, kilka sztuk zdeponowanych i stale ekspozowanych w muzeach w Łowiczu i w Lublinie. W warszawskiej kolekcji przeważają talerze (5 szt.) i półmiski różnej wielkości i kształtu (34 szt., w tym destrukty); są w niej także 3 lichterze, 3 wazy, 2 kociołki, salaterka, klosz na półmisek, kosz na owoce, łyżka i filiżanka. Około 1/3 naczyń jest w złym stanie konserwatorskim, jednak 14 obiektów przeszło – niekiedy gruntowne – konserwacje, związane m.in. z przygotowaniem do ekspozycji na galerii stałej w Muzeum Narodowym w Warszawie oraz do wystaw (w tym monograficznej prezentacji w Dreźnie w 2000 r.)³⁴ Naczynia z serwisu „łabędziego” były wielokrotnie prezentowane na wystawach i publikowane; dotyczy to jednak niedużej grupy najlepiej zachowanych naczyń z warszawskiego zespołu³⁵.

Półmisek z serwisu herbowego hr. Aleksandra Józefa Sułkowskiego³⁶

il. 6, z ok. 1738–1739 r., talerz z herbem, z serwisu biskupa warmińskiego Adama Götzendorf-Grabowskiego³⁷, z ok. 1740 r. i 2 solniczki z herbem Pomian, zapewne z serwisu prymasa Władysława Aleksandra Łubieńskiego, z ok. 1750 r.³⁸, to interesujący zespół związany z zamówieniami dla osobistości polskich. W przypadku naczyń z herbami biskupów polskich wskazane jest podjęcie badań archiwalnych oraz – w przypadku serwisu Götzendorf-Grabowskiego – badań dotyczących losów zespołu, reprezentowanego w przedwojennej kolekcji drezdeńskiego zbieracza Klemperera, znanych także z kolekcji na Wawelu (2 szt.) i publikowanych³⁹.

Do tej grupy należałoby dołączyć jeszcze datowane na koniec XVIII – początek XIX w. talerz oraz spodek z herbami Rzeczypospolitej i Saksonii pod wspólną koroną⁴⁰; powstały w okresie, gdy tron w Księstwie Warszawskim objął król saski Fryderyk August, kontynuując tradycje unii polsko-saskiej.

VII. Porcelana z 2.–3. ćwierci XVIII w. z miniaturami europejskimi

W liczącej ok. 70 obiektów grupie są naczynia łączące cechy dekoracji dalekowschodnich (np. barwne tła – tzw. *Fondporzellan*) z miniaturami pejzażowymi w rezerwach⁴¹ oraz dekorowane miniaturami europejskimi ze scenkami portowymi i rodzajowymi, w koronkowych rezerwach przypominających „oprawę” miniatur dalekowschodnich w stylu Höroldta (12 szt.). Interesujący, zarówno dzięki tematowi, jak i pierwowzorom graficznym, jest zespół czarek i spodków z widokami miast saskich oraz (niezidentyfikowanym) herbem właściciela, datowany na lata 30. XVIII w.⁴² Miniatury łączy się z osobą malarza miśnieńskiego Johanna Georga Heintzego⁴³. Wśród 14 naczyń z dekoracją europejską malowaną purpurą fioletołu zdecydowanie wyróżniają się

³⁵ *Sztuka zdobnicza...*, kat. 406; L. Chrościcki, *Porcelana. Znaki wytwórni europejskich*, Warszawa 1974, il. 14; *Pod jedną koroną...*, kat. XIV 13; *Sztuka niemiecka...*, kat. 716–718; *Kraj skrzydlatych jeźdźców...*, kat. 127; *Przewodnik...*, kat. XB 14.

³⁶ Nr inw. 124259, z kolekcji Ryszarda S. Ryszarda; publ.: *Decorum życia Sarmatów...*, kat. 328; *Katalog wystawy kobierców mahometańskich, ceramiki azjatyckiej i europejskiej, urzędzonej w Muzeum Narodowym w Krakowie*, wyd. 2, Kraków 1934, poz. 458; *Pod jedną koroną...*, kat. XIV 52, *Unter einer Krone...*, kat. 406; *Za Ojczyznę i Naród. 300 lat Orderu Orła Białego*, katalog wystawy w Zamku Królewskim w Warszawie, 9 listopada 2005 – 31 stycznia 2006, Warszawa 2005, kat. 120.

³⁷ Nr inw. 124237, z kolekcji Ryszarda S. Ryszarda; publ.: R.S. Ryszard, *Porcelana od baroku...*, il. 29; *Decorum życia Sarmatów...*, kat. 329; *Pod jedną koroną...*, kat. XIV 27; *Unter einer Krone...*, kat. 494; *Za Ojczyznę i Naród...*, kat. 122. Drugi talerz z serwisu Götzendorf-Grabowskiego w zbiorach MNW, nr inw. 124238, jest stratą wojenną; publ.: *Sichergestellte Kunstwerke...*, tabl. 399.

³⁸ Nr inw. 74292–74293; publ.: *Decorum życia Sarmatów...*, kat. 333; *Pod jedną koroną...*, kat. XIV 31; *Unter einer Krone...*, kat. 495.

³⁹ Por. przyp. 37.

⁴⁰ Nr inw. SZC 1812, SZC 2977.

⁴¹ Zespół śniadaniowy z żółtymi tłami i miniaturami ze sztafażem, ok. 1740, SZC 1702–1705, w depozycie w Muzeum Lubelskim w Lublinie.

⁴² Nr inw. SZC 216/1–7; publ.: G. Pazaurek, *Meissner Porzellan*, „Die Kachel- und Töpferkunst” 2 (1923), nr 4, s. 65–72, tu: s. 67; *Pod jedną koroną...*, kat. X 47; *Unter einer Krone...*, kat. 107.

⁴³ *Triumph der blauen Schwerter...*, kat. 149.

Ilustracje dostępne w wersji drukowanej

s. 126 ► il. 6

Półmisek z serwisu herbowego Aleksandra Józefa Sułkowskiego, Miśnia, ok. 1739

s. 126 ► il. 7

Zespół naczyń z dekoracją z ptakami (półmisek, dzbanek do kawy, dwie filiżanki, spodek), Miśnia, ok. 1780–1790

⁴⁴ *Porzellan Parforce...*, kat. 70; miniatury przypisywane Gottłobowi Bircknerowi.

⁴⁵ Nr inw. 124255, z kolekcji Ryszarda S. Ryszarda.

dwie filiżanki i spodek z miniaturami myśliwskimi według grafik z lat 50. XVIII w., autorstwa Johanna Eliasa Ridingera, malowanymi najpewniej tą samą ręką co miniatury serwisu do kawy przechowywanego w Porzellansammlung w Dreźnie⁴⁴. Miniatury myśliwskie, w wersji barwnej, wykonane w tym samym okresie, być może w saskim warsztacie *Hausmalera*, zdobią 4 przedmioty; talerz i dzbanuszek dekorowane są scenkami bitewnymi.

Grupa 14 naczyń z kwiatami „zielnikowymi” (zwanymi także graficznymi „z cieniem”) z lat 40. XVIII w. – podobna w stylistyce do dekoracji kwiatowej na talerzu z herbami bp. Götzendorff-Grabowskiego – jest znakomitą ilustracją wysokiego kunsztu miśnieńskich malarzy kwiatów z 2. ćwierci XVIII w. Dzbanek z żartobliwymi scenkami rodzajowymi w małpiej szkole (*Affendekor*), z lat 60. XVIII w.⁴⁵, opiera się na wzorach graficznych, zapewne francuskich, podobnie jak datowane na ten sam okres filiżanka i dwa spodki z miniaturami pasterskimi; wszystkie wyróżnia wysoki poziom miniatur.

VIII. Porcelana serwisowa i zespoły serwisowe z dekoracją europejską, z lat ok. 1750–1815

To największa w kolekcji grupa naczyń, licząca prawie 270 obiektów. Gromadzone i uzupełniane przez wiele dziesięcioleci drogą zakupów, darów lub pozyskane w wyniku tzw. akcji rewindykacyjnej, m.in. z terenu Dolnego Śląska, prezentują różnorodność form i bogate miśnieńskie wzornictwo. Naczynia tworzą niewielkie zespoły, występują też jako pojedyncze przykłady typów i wzorów form oraz dekoracji barwnych.

Dwa większe zespoły serwisowe to grupa 20 naczyń z reliefem *Dulong* i dekoracją kwiatową oraz zespół 42 talerzy z kilku

półmisków z lat ok. 1763–1774 (*Punktzeit*), z plecionką koszykową (*Ozier*) na kołnierzach i dekoracją bukietami i rzutami kwiatowymi.

Naczynia z reliefem *Dulong*: 8 kloszy, 3 wazy (w tym 1 biała), patera, 5 talerzy i półmisków oraz 3 solniczki, z serwisu deserowego i obiadowego, to zespół serwisowy jednorodny czasowo, zebrany drogą zakupów, darów i włączenia do kolekcji po wojnie naczyni z zespołów podworskich. Talerze i półmiski z plecionką *Ozier* pochodzą z Państwowych Zbiorów Sztuki, działu im. Krosnowskich; do zbiorów trafiły w 1938 r. jako depozyt, a od 1989 r. stanowią własność Muzeum; można do nich dołączyć jeszcze ok. 20 naczyń (talerze płytkie, głębokie, półmiski) o identycznej dekoracji – najczęściej przedwojenne dary i zakupy. Liczebność potwierdza popularność tego prostego wzoru na stołach polskich. Kilkadziesiąt (ok. 60 sztuk) naczyń, głównie talerzy, półmisków, paterek oraz kilka waz, tworzy sekwencję ilustrującą najpopularniejsze wzory i reliefy miśnieńskie, od lat 40. XVIII w.: z miniaturami rodzajowymi *à la Watteau*, w tym wykonanymi zielenią miedzi i z reliefem kwiatowym „Gotzkowskiego”⁴⁶, z reliefem *Altbrandenstein* uzupełnionym barwną europejską dekoracją kwiatową, z ażurem i reliefem *brühl'sche Allerlei* i dekoracją kwiatową lub kwiatowo-owocową⁴⁷, z reliefem *Neubrandenstein*, czy reliefem „marsylskim”.

Około 30 talerzy z dekoracją barwną (scenki rodzajowe, wojskowe, dekoracje kwiatowe monochromatyczne lub uzupełniające ażur talerzy deserowych) prezentuje m.in. wpływy dekoracji innych wytwórni europejskich, zwłaszcza z 3./4. ćwierci XVIII w. Osiem różnych paterek deserowych – plastycznych listków z gałązkowymi uchwytami, uzupełnionych realistyczną malaturą blaszki liścia, kwiatami i owadami – pochodzi z lat 50.–70. XVIII w.⁴⁸

Odrębny zespół (27 szt.) tworzą naczynia zdobione sylwetkami ptaków, egzotycznych i domowych. Najwcześniejsze to talerz, filiżanka ze spodkiem, wazka deserowa i 2 wieriery⁴⁹, z ptaszkami na gałązkach, z lat 40. XVIII w., odpowiadające stylistycznie dekoracjom kwiatami „drzeworytniczymi”, malowane z zachowaniem kolorystyki upierzenia, nieomal kopie wykonane według atlasu ornitologicznego. Liczący 9 sztuk serwis deserowy z ptactwem wodnym i domowym w treliach i pergolach⁵⁰, datowany jest na 3. ćwierć XVIII w.

Miniatury z ptactwem egzotycznym i domowym uzupełniają dekoracje reliefowe 2 półmisków i 3 różnych talerzy serwisowych oraz talerza-podstawy z tłem *bleu de roi*, z lat 60./70. XVIII w.⁵¹

Pięć naczyń z serwisu deserowego [il. 7], o formach odwołujących się do porcelany wiedeńskiej i berlińskiej, z malaturami z ptakami egzotycznymi i rodzimymi, uzupełnionej eleganckim ornamentem klasycystycznym, łączonym z wzornictwem

⁴⁶ Nr inw. 124304, SZC 3110; publ.: *Ogród: forma, symbol, marzenie*, katalog wystawy, Zamek Królewski w Warszawie, Warszawa 1998, kat. 117.

⁴⁷ Nr inw. 32308/1–2, 124260, SZC 2562, SZC 2632/1–2.

⁴⁸ Nr inw. 126047/1–2, SZC 390/1–2, SZC 392, SZC 3200–3201, SZC 1219.

⁴⁹ Nr inw. SZC 2208/1–2, SZC 2118/1–2, SZC 3611, SZC 335/ab.

⁵⁰ Nr inw. SZC 254/ab – SZC 260/1–2, w depozycie w Muzeum Historycznym m.st. Warszawy; publ.: *Ogród...*, kat. 103.

⁵¹ Półmiski – SZC 282 (depozyt w Łazienkach), SZC 2123; talerze – nr inw. 47008, SZC 278–279, 20967.

- ⁵² SZC 2020, SZC 3292 – SZC 3294/ab; publ.: *Triumph der blauen Schwerter...*, kat. 493.
- ⁵³ Nr inw. 124325, z kolekcji Ryszarda S. Ryszarda.
- ⁵⁴ Nr inw. 124252/ab, SZC 275/ab, SZC 3275.
- ⁵⁵ Nr inw. SZC 2165, 124308, w depozycie w Białym Domku w Łazienkach; publ.: R.S. Ryszard, *Porcelana od baroku...*, il. kol. III.
- ⁵⁶ Nr inw. 131523/1–2, SZC 2289.
- ⁵⁷ Nr inw. 124201, z kolekcji Ryszarda S. Ryszarda; publ.: R.S. Ryszard, *Porcelana używana w Polsce*, „Sztuki Piękne” 1–2 (1927), s. 135, il. 21.
- ⁵⁸ Nr inw. SZC 2724/1ab–2, SZC 3239/1ab–2 – 3240/1ab–2.
- ⁵⁹ Spodki – nr inw. 22656/1–4, 5173, 127236, SZC 3563, 124663.
- ⁶⁰ Nr inw. 32250/ab, 124316 ab, SZC 3138/ab, SZC 3270–3271.
- ⁶¹ Nr inw. SZC 237/1–2 – czarka ze spodkiem z beżowym otokiem kołnierza, tzw. *Kapuzinenbraun*; SZC 3224 – miseczka 8-kątna.
- ⁶² Por. przyp. 19.
- ⁶³ Nr inw. SZC 2385; pierwowzorem był cykl rycin *Les Jeux et Plaisirs de l'Enfance*, wydany w Paryżu w 1657 r., których autorem jest Jacques Stella.

według Henrieo Salembiera⁵², powstało w latach ok. 1780/1790, podobnie jak dzbanuszek do kakao lub czekolady z ptactwem i mozaiką łuskową⁵³. Wszystkie naczynia z tą dekoracją wyróżnia wysoki poziom miniatur.

Staranne wzornictwo, często wysokiej jakości, prezentuje grupa 62 naczyń z okresu Marcoliniego. Są w niej proste naczynia serwisowe (talerze, talerze deserowe z ażurem na kołnierzu, paterki deserowe, sosjerki, imbryki, dzbanki, 2 wazy) z dekoracją kwiatową bukietami i rzutami, w manierze klasycyzującej, a także naczynia o eleganckich, antykizujących formach oraz starannej, barwnej i złożonej dekoracji antykizującej. W grupie „reprezentacyjnej” są 2 białe imbryki i kosz ażurowy⁵⁴, 2 kosze ażurowe z baraniami głowami i miniaturami, według modeli (nr F 41 i F 46) Johanna Carla Schönheita (1730–1805)⁵⁵ i 2 wazki z baraniami głowami, 1 – z talerzową podstawą⁵⁶, skopiowane przez wytwórnię polską w Korcu na przełomie XVIII/XIX w. Wyróżnia się taca z kobaltowym otokiem *bleu de roi* i miniaturą pejzażową ze Szwajcarii Saksońskiej⁵⁷.

Filiżanki ze spodkami (6 zestawów, w tym 3 z pokrywkami⁵⁸), 2 czaruki oraz 5 filiżanek i 8 spodków prezentują typowe dla końca XVIII w. kształty (np. *litron*, czy *Antikglatt*) i dekoracje, m.in. kwiatowymi monogramami, kwiatami w dwu- lub trójbarwnej gamie, miniaturami rodzajowymi i portretowymi⁵⁹. Marką Marcoliniego sygnowane są ponadto wazka-pasztecniczka w kształcie kury, wazka-maselniczka w formie leżącego baranka, waza-plastyczny łabędź i dwa kieliszki do jacek⁶⁰.

IX. Porcelana z dekoracją kobaltową

W tej grupie są 3 wczesne naczynia z lat 20./30. XVIII w., z dekoracją dalekowschodnią⁶¹ i 26 naczyń pochodzących z okresu od połowy XVIII po początek XIX w. Osiem z nich, z końca XVIII i przełomu XVIII/XIX w., zdobi (wprowadzona w końcu lat 30. XVIII w.) dekoracja *Zwiebelmuster*, odwołująca się do pierwowzorów chińskich. Pozostałe 18 naczyń o rozmaitych formach i przeznaczeniu (półmiski, talerze, dzbanuszki, 3 solniczki, herbatnica, filiżanka ze spodkiem, naczynia do przypraw, musztardniczka, piasecznica, dwa kałamarze) jest dekorowanych motywami dalekowschodnimi, kwiatowymi i roślinnymi, m.in. „z ptakiem i skałą”, oraz kwiatami europejskimi i owadami, podobnie, jak przedstawiony już w grupie IV zespół 9 naczyń z kredensu zamku królewskiego w Warszawie, sygnowanych znakiem *K.H.C.W.*⁶² Oddzielnej wzmianki wymaga talerz z puttem z rakieta i kometką, z serii talerzy z miniaturami *spielende Kinder à la Raphael*, wykonane w Miśni w latach 60. XVIII w.⁶³

X. Plastyka figuralna (wyroby barwne, białe, biskwitowe)

Miśnieńska plastyka figuralna z XVIII – początku XIX w. jest niewielkim ilościowo zespołem w stosunku do całego zbioru porcelany z XVIII w.; są to 63 obiekty, w tym figurki stanowiące naczynia do przypraw i biskwitwy. Należy podkreślić, że straty wojenne w tej grupie są procentowo największe (ponad 50% przedwojennego stanu – 58 figurek i grup figuralnych). Nawet powojenne zakupy, dary i obiekty pozyskane z tzw. akcji rewindykacyjnych nie uzupełniły stanu miśnieńskiej rzeźby porcelanowej do ilości odpowiadającej stanowi sprzed II wojny światowej (38 powojennych wpisów do inwentarza własnościowego).

Zdecydowanie wyróżniają się w tej grupie figurka (szachowa) Augusta II Mocnego (patrz: grupa I) i 2 unikatowe białe rzeźby apostołów św. Piotra i Pawła⁶⁴, Johanna Joachima Kaendlera (1706–1775), najwybitniejszego miśnieńskiego rzeźbiarza XVIII-wiecznego. Pisano o okolicznościach ich powstania⁶⁵, wielokrotnie je publikowano⁶⁶; przed wojną ówczesny właściciel, Ryszard Stanisław Ryszard, uzyskał w Porzellansammlung w Dreźnie ekspertyzę potwierdzającą autentyczność rzeźb⁶⁷, znani są kolejni właściciele⁶⁸. Pozostaje próba ustalenia najwcześniejszych losów i weryfikacja okoliczności powstania. Rzeźbą sakralną według modelu Kaendlera z ok. 1740–1750 r. jest także duża biała figura św. Karola Boromeusza⁶⁹. Według projektów-modeli Kaendlera wykonanych zostało 13 mniejszych figurek: *Tańczący wieśniak* (ok. 1750), *Temida* (1745; omawiana w grupie IV), *Beltram i Colombina* (ok. 1745–1750), *Ogrodnik z koszem owoców* (ok. 1750), *Porwanie Prozerpiny* (ok. 1750–1755), *Herkules ze sklepieniem niebieskim* (ok. 1750), *Alegoria Pokoju* (3. ćw. XVIII w.), grupa biała *Parnas* (ok. 1745/1746), figurki *Terpsychora* i *Talia* z serii: *Apollo i dziewięć Muz* (ok. 1750), jedyna w zbiorze grupa animalistyczna: *Sarna osaczona przez trzy psy* (1758) oraz figurki: *Apollo i Minerwa* z serii: *Mitologia* (ok. 1774 lub później) i *Dziewczynka z triannglem* (ok. 1760, z serii: *Orkiestra dziecięca*)⁷⁰. Kilku późniejszych powtórzeń (z XIX–XIX/XX w.) według modeli Kaendlera nie włączono do tego zespołu.

Alegoria jesieni (ok. 1760), dwie grupy alegoryczne – *Cztery kontynenty* (ok. 1760) i *Malabarka* (ok. 1755) to modele Friedricha Eliasa Meyera (1724?–1785)⁷¹; *Mężczyzna z przyrzędem do ubijania ziemniaków* (ok. 1755–1760) i *Colombina (Tańcząca Polka?*, ok. 1750) zostały wykonane według modelu Petera Reinickego (1711?–1768)⁷², figurka *Chinka z dzieckiem* (ok. 1750) – prawdopodobnie według modelu Johanna Gottlieba Ehdera (1717–1750)⁷³.

Pozostałe XVIII-wieczne figurki barwnie malowane (z lat 50.–70. XVIII w.) nie mają ustalonego jednoznacznie autora modeli, choć w kilku przypadkach autorstwo przypisuje się Kaendlerowi.

⁶⁴ Nr inw. 124327–124328, z kolekcji Ryszarda S. Ryszarda; w stałej ekspozycji Galerii Rzemiosła Europejskiego.

⁶⁵ B. Kopydłowski, *Unikaty i nieznanne rzeźby Kändlera w zbiorach polskich*, „Biuletyn Historii Sztuki” 13 (1951), nr 2–3, s. 138–165.

⁶⁶ Publ.: *Przewodnik...*, kat. XB 13; *Pod jedną koronę...*, kat. XV 6; *111 arcydzieł Muzeum Narodowego w Warszawie*, red. D. Polga-Januszewska, Warszawa 2000, s. 138–139.

⁶⁷ Figury przesłano do Dreżna w 1934 r., ich pisemną ekspertyzę (przechowywaną obecnie w MNW) wykonali dyrektorzy Porzellansammlung, prof. Zimmermann i prof. Fichtner, oraz dyrektor zbioru modeli z Miśni, prof. Häsel.

⁶⁸ Arcyksiążę Ludwik Wiktor z Salzburga, kolekcjoner Wendlinger z Wiednia, antykwariusz z Krakowa Józef Stieglitz, od 1933 r. Ryszard S. Ryszard, od 1936 r. w MNW.

⁶⁹ Nr inw. 130777; publ.: *Sztuka zdobnicza...*, kat. 408.

⁷⁰ Kolejno nr inw. SZC 376, SZC 2029, 124320, 157846, 127242, 124209; publ.: R.S. Ryszard, *Porcelana używana w Polsce...*, fig. 15; *idem*, *Porcelana od baroku...*, il. 28; *Ars mitologica. Wokół zagadnień recepcji mitów greckich. Ceramika i rzeźba starożytna. Grafika europejska oraz Sztuka zdobnicza XVI–XIX wieku*, wystawa ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, Warszawa 1999, kat. 161; nr inw. 158151, 124287; publ.: R.S. Ryszard, *Porcelana od baroku...*, il. 25; nr inw. SZC 204–205, 20999, SZC 643, SZC 2006.

⁷¹ Nr inw. SZC 3077, SZC 1222, SZC 1227; publ.: *Sztuka zdobnicza...*, kat. 416; nr inw. SZC 2981.

⁷² Nr inw. 72863, 129819.

⁷³ Nr inw. SZC 2807; publ.: *Sztuka niemiecka...*, kat. 806.

- ⁷⁴ Nr inw. 22646, 22648 – w stałej ekspozycji Galerii Rzemiosła Europejskiego MNW; obie publ.: *Decorum życia Sarmatów...*, kat. 338–339, obie z dawnych zbiorów Antoniego Strzałeckiego, podobnie jak biała, zdestruowana figurka Polaka – nr inw. 22647; figurka nr inw. 72889.
- ⁷⁵ Nr inw. SZC 209–210, 35750 – w depozycie w Muzeum Historycznym m.st. Warszawy.
- ⁷⁶ Nr inw. 129417, 180933, 72870.
- ⁷⁷ Nr inw. 72887.
- ⁷⁸ Nr inw. 158144–158145.
- ⁷⁹ Nr inw. 124235, 124204 (z kolekcji Ryszarda S. Ryszarda), 157837 – kobieta z naczyniem do przypraw, 157846.
- ⁸⁰ Nr inw. 157871, 20969/1–2 – depozyt eksponowany w Białym Domku w Łazienkach.
- ⁸¹ Nr inw. SZC 212; publ.: R.S. Ryszard, *Porcelana od baroku...*, il. 35; SZC 213.
- ⁸² Nr inw. 20968.
- ⁸³ Nr inw. 181029.
- ⁸⁴ Nr inw. SZC 642/1–2, SZC 208.
- ⁸⁵ Nr inw. SZC 206–207.
- ⁸⁶ Nr inw. SZC 610, depozyt, eksponowana w Białym Domku w Łazienkach.
- ⁸⁷ Nr inw. SZC 836/ab, depozyt w Białym Domku w Łazienkach (bez cokołu), SZC 837/ab.
- ⁸⁸ Nr inw. SZC 834; publ.: *Ars mitologica...*, kat. 156.
- ⁸⁹ Nr inw. 76971/1 (*Mars*), 76971/2 (*Minerwa*, depozyt w ekspozycji w Białym Domku w Łazienkach).
- ⁹⁰ Nr inw. SZC 635.
- ⁹¹ Nr inw. SZC 1217.

Można je podzielić tematycznie: 3 figurki określane są jako „polskie” – Polaków w kontuszach (strojach polskich)⁷⁴, 3 figurki żołnierzy (dobosza, piechura z mapnikiem i karabinem i grenadierem)⁷⁵, 4 figurki alegoryczne: *Alegoria zimy* (starzec grzejący się przy ogniu), *Alegoria wiosny* (?), *Alegoria Sztuk Pięknych* (4 putta z atrybutami), *Putto w pelerynce* (z serii: *Przebrane amorki*)⁷⁶, figurka *Pantalone*⁷⁷ z serii: *commedia dell'arte*, para: *Ogrodnik i Ogrodniczka*⁷⁸ oraz cztery figurki „kostiumowe” w strojach dworskich i wschodnich⁷⁹, z których jedna stanowi jednocześnie naczynie do przypraw. Funkcję naczyń do przypraw, należących do zespołu *surtout de table*, mają jeszcze 3 figurki (datowane na późny XVIII w.): leżąca kobieta z naczyniem-solniczką i para figurek młodzieńca i dziewczyny, z łódkowymi czarkami w rękach⁸⁰.

Odrębny zespół to barwne grupy figuralne i figurki z okresu Marcolinięgo. Sześć z nich powstało według modeli Michela Victora Aciera (1736–1799): 2 grupy *Wieńczenie wazonu* (jedna – nr modelu F 88)⁸¹, figurka przyklękającego chłopca z zespołu *Dzieci-ogrodnicy* (nr modelu F 20)⁸², para pasterzy z owieczką (nr modelu G 20), grupa *Kochankowie i rywal* (nr modelu G 34)⁸³, grupa tańczących i muzykujących wokół drzewa na skale (nr modelu D 96). Dwie kompozycje: *Bawiące się dzieci* (chodzenie na szczudłach i zabawa na huśtawce, nr modelu G 32, G 35)⁸⁴ są uzupełnieniem kompozycji *Kochankowie i rywal* i współprojektował je z Acierem – podobnie jak *Chłopca z ptasim gniazdem* (nr modelu F 68) – Johann Carl Schönheit. Para muzykujących dzieci: flecista i lutnistka, datowana na przełom XVIII/XIX w., wymaga ustalenia autora modeli⁸⁵.

Grupa 8 biskwitów jest datowana na koniec XVIII i początek XIX w. *Para łyżwiarzy* (alegoria *Zimy* z serii: *Cztery pory roku*) jest realizacją według modelu Kaendlera z lat 60. XVIII w.⁸⁶ Dwie, stanowiące parę, figury alegoryczne: *Sen* (*Geniusz snu*; nr modelu J 13) i *Nadzieja* (nr modelu G 86)⁸⁷, powstały według modeli Christophera Gottlieba Jüchtzera (1752–1812) z ok. 1786 r. Obie mają biskwitowe cokoły ze złożonymi cytatami z VII księgi *Henriady*, epickiego poematu Voltaire'a, stosownymi do alegoryki obu figur. Biskwitowa grupa *Apollo i Dafne*⁸⁸ (nr modelu J 9) to redukcja słynnej grupy Lorenza Berniniego, wymodelowana przez Jüchtzera w 2. połowie lat 80. XVIII w. według brązowej repliki w zbiorach drezdeńskiego Gabinetu Brązów. Jüchtzer jest także autorem popiersia *Minerwy* (nr modelu H 4), należącego do serii popiersi bogów rzymskich, nad którą pracował w 1782 r. wspólnie z Schönheitem, autorem popiersia *Marsa* (nr modelu H 3)⁸⁹. Figura *Herkulanka* (*Westalka*⁹⁰, nr modelu G 55) jest późniejszym powtórzeniem tej popularnej rzeźby, z ok. 1780 r., autorstwa Johanna Gottlieba Matthäi (1753–1832); akt kobiecy przy ściętej kolumnie (z rytym numerem G 13)⁹¹ zamyka ten zespół.

XI. Sztućce, galanteria porcelanowa

Sztućce z trzonkami porcelanowymi, jak i same trzonki, w dużych zespołach, zestawach i pojedynczo, w większości kupowane były po wojnie⁹².

Najstarsze, datowane na lata 30.–40. XVIII w., to nóż z wielobocznym trzonkiem z barwną dekoracją dalekowschodnią (Kakiemon), dwa trzonki z dekoracją z czerwonym tygrysem wokół bambusa, 6 widelców (w tym 2 trzonki) i 2 fragmenty trzonków z reliefem *Ozier*, kwiatami drzeworytniczymi i insektami, z puncami miasta Wrocławia oraz zespół 18 sztuczków (6 kompletów; nóż, widelec, łyżka, łyżki metalowe, złożone) z trzonkami z reliefem „Gotzkowskiego” i kwiatami botanicznymi⁹³.

Z lat 50.–70. XVIII w. pochodzą trzonki noża i widelca z rocaille’ami i rzutami kwiatowymi, dwa trzonki z reliefem *Altbrandenstein* i rzutami kwiatowymi oraz zespół 14 trzonków (6 noży i 8 widelców) z reliefowymi rocaille’ami, ptaszkami na gałązkach lub kwiatowymi rzutami⁹⁴.

Komplet 36 sztuczków złożonych, z porcelanowymi trzonkami z dekoracją drobnymi rzutami kwiatowymi, z przełomu XVIII/XIX w., jest zespołem największym i najpóźniejszym; identyczną dekorację ma zestaw (nóż, widelec, łyżka) i trzonek, z innymi numerami inwentarza⁹⁵.

Niezwykle różnorodny, o dużych walorach artystycznych i historycznych, jest zespół galanterii porcelanowej, datowany od końca lat 20. XVIII w. po początek XIX w.: pudełeczka na żetony (2 szt.), guziki (2 szt.), naczynia toaletowo-kosmetyczne (4 szt.)⁹⁶, nocnik-*bourdalou*, biżuteria (2 szt.), ręczki lasek (2 szt.), łyżeczki do cukru (2 szt.), tabakierka – dar regimentu Henryka Brühla dla Augusta III⁹⁷, wieczka tabakierki (2 szt.)⁹⁸, główka fajki, zabawki porcelanowe (lub elementy dekoracji stołu? – 4 szt.), lupa składana w porcelanowej oprawie, etui-przybornik do manicure, igielnik, oprawa nożyka do rozcinania papieru, małe wazoniki serwisowe do dekoracji stołu (3 szt.)⁹⁹, dzwonki (3 szt.)¹⁰⁰, kieliszek do przemywania oka.

Do tej grupy dołączono parę cache-pots (białe, z podstawkami)¹⁰¹, cache-pot białe, prostokątne (bez wkładki), wazkę pot-pourri z dekoracją kwiatową i parę wazek pot-pourri, z plastyczną dekoracją kwiatową i myśliwską (psy)¹⁰², parę aplik z montażem ramion-gałązek z brązu i metalu¹⁰³, dwa lichtarze z dekoracją dalekowschodnią i kwiatami botanicznymi¹⁰⁴ oraz podstawkę pod nożyczki do objaśniania świec i 2 puszki (na słodycze – owoce kandyzowane?) w formie szyszki i kiści winogron.

XII. Przedmioty nietypowe

Cztery zebrane w ostatnim zespole obiekty, wyjątkowe pod względem artystycznym, użytkowym i o interesującej historii, umykają

⁹² Datowanie w przypadku sztuczków dotyczy w zasadzie porcelany. Spośród 87 obiektów, tylko 7 to przedwojenne nabytki (kupione z kolekcją Ryszarda S. Ryszarda).

⁹³ Nr inw. SZC 365, 124226 – 124227, SZC 2894 – SZC 2899, SZC 2900/1–2, 6 szt. w depozycie w Muzeum Ziemi Wałeckiej – częściowo publ.: *Decorum życia Sarmatów...*, kat. 332; SZC 1800/1abc–6abc, jeden zestaw w depozycie, eksponowany w Białym Domku w Łazienkach.

⁹⁴ Nr inw. 124229–124230, 124224–124225, SZC 1802, SZC 1803/1–5, SZC 1804/1–2, SZC 1805/1–6.

⁹⁵ Nr inw. SZC 2277/1–12, SZC 2278/1–12, SZC 2279/1–12, SZC 2169/1–3, SZC 1802, 124239.

⁹⁶ Nr inw. SZC 337, SZC mag 46, 124286, 3390.

⁹⁷ Nr inw. SZC 1350; publ.: *Katalog wystawy dzieł sztuki stosowanej [...] w Warszawie w Pałacu Brühlowskim*, Warszawa 1881, poz. 1294; *Sztuka zdobnicza...*, kat. 412 (pod nr. inw. 129942); *Pod jedną koroną...*, kat. VIII 53; *Unter einer Krone...*, kat. 368.

⁹⁸ Nr inw. 75865, 5580 – w stałej ekspozycji Galerii Rzemiosła Europejskiego MNW; publ.: *Ogród...*, kat. 102.

⁹⁹ Nr inw. SZC 243, SZC 263, SZC 3091.

¹⁰⁰ Nr inw. 124219; publ.: R. S. Ryszard, *Porcelana od baroku...*, il. 116; *Triumph der blauen Schwerter...*, kat. 198; nr inw. SZC 1621, SZC 3678.

¹⁰¹ Nr inw. 1647/ab–1648/ab, w depozycie, eksponowane w Białym Domku w Łazienkach.

¹⁰² Nr inw. SZC 250/ab, 131853/lab–2ab.

¹⁰³ Nr inw. 46266/1–2, w depozycie, eksponowane w Białym Domku w Łazienkach.

¹⁰⁴ Nr inw. 131854–131855.

Ilustracje dostępne w wersji drukowanej

s. 127 ► il. 8 *Obelisk ku czci Augusta III, wg proj. Johanna Joachima Kaendlera, Miśnia, ok. 1764*

s. 127 ► il. 9 *Komplet do gry w lombra, à la manière de Wedgwood, w etui zamszowym, Miśnia, ok. 1807–1814*

¹⁰⁵ Nr inw. 124212/a–e, z kolekcji Ryszarda S. Ryszarda; publ.: K. Berling, *Das Meissner Porzellan und seine Geschichte 1710–1814*, Leipzig 1900, il. 200; J.L. Sponzel, *Kabinettstücke der Meissner Porzellanmanufaktur von J.J. Kaendler*, Leipzig 1900, s. 224 i nast.; K. Berling, *Porzellanobelisk in Lemberg*, „Kunst und Kunsthandwerk” 18 (1915), s. 548–555; R.S. Ryszard, *Porcelana od baroku...*, il. 34; *Pod jedną koronę...*, kat. XII 52; *Unter einer Krone...*, kat. 694; *Za Ojczyznę i Naród...*, kat. 123.

¹⁰⁶ Nr inw. SZC 211; publ.: L. Chrościcki, *op. cit.*, il. 29; *Sztuka zdobnicza...*, kat. 414; *Ars mitologica...*, kat. 162.

przyjętym w tekście grupom-kategoriom i dlatego zostały zestawione oddzielnie.

Unikatowy obelisk porcelanowy ku czci Augusta III¹⁰⁵ [il. 8], oparty na modelu Kaendlera z ok. 1746 r., był prezentowany w 1894 r. na Wystawie Zabytków Starożytności we Lwowie (nr 870) i dostrzeżony na początku XX w. przez ówczesnych wybitnych badaczy porcelany miśnieńskiej. Wykonany dla uczczenia pamięci zmarłego w 1763 r. Augusta III, mógł mieć polskiego zleceniodawcę, realizującego zamówienie poprzez luksusowy skład porcelany Boernera przy Altmarkt w Dreźnie. Zegar kominkowy z Chronosem-alegorią Czasu¹⁰⁶, model Kaendlera z lat ok. 1750–1760, tematem podejmowanym chętnie przez autora modelu (zamówienia hrabiego Brühla, króla Fryderyka II), jest – mimo ubytków obudowy – interesującym, rzadkim przykładem ceramiki artystycznej o złożonej symbolice i alegoryce. Równie wyjątkowy jest bukiet porcelanowych kwiatów w koszyku¹⁰⁷, w oprawie z brązu złożonego i montażem na miedzianej blasze i drutach, datowany – chyba zbyt wcześnie – na lata ok. 1750 r.

Komplet do gry w lombra w skórzanym etui¹⁰⁸ [il. 9], z lat ok. 1807–1814; według tradycji подарowany Mariannie ze Świdzińskich

Lanckorońskiej przez księcia warszawskiego Fryderyka Augusta na pamiątkę spotkania w Warszawie, jest przykładem modnej w Miśni na początku XIX w. stylistyki i technologii *à la manière de Wedgwood*. Wyjątkowy charakter tego, zachowanego kompletnie, zestawu-podarunku, nie mającego żadnych analogii w produkcji manufaktury miśnieńskiej, podkreślają biskwitowe podobizny Fryderyka Augusta I, żony Marii Amalii Augusty i córki Marii Augusty Nepomuceny.

* * *

Porcelana miśnieńska ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, wystawiana i publikowana od lat, ilustrowała generalnie dwa podstawowe problemy, związane przede wszystkim z historią Polski okresu unii polsko-saskiej (1697–1763) i historią materialną – kulturą sarmacką. Ten aspekt podejmowały kwerendy i wybory zabytków na wystawy krajowe i zagraniczne, m.in.: *Decorum życia Sarmatów* (1980), *Dwór polski* (1992), *Gdzie Wschód spotyka Zachód* (1993), *Pod jedną koroną. Sztuka i kultura czasów unii polsko-saskiej* (1995/1996), *Sztuka niemiecka 1450–1800* (1996), *Kraj skrzydlatych jeźdźców* (2000).

Zadania kwerend i wyborów ikonograficzno-artystycznych oraz związanych z opracowaniami o charakterze monograficznym podjęły m.in. wystawy: *Japan und Europa* (1993), *Warszawa i jej Muzeum* (1996), *J.G. Höroldt und Meissener Porzellanmalerei* (1996), *Ars mitologica* (1999), *Schwanenservice. Meissener Porzellan für Heinrich Graf von Brühl* (2000), *Porzellan Parforce* (2005/2006), czy jubileuszowa wystawa poświęcona 300-leciu manufaktury miśnieńskiej *Triumph der blauen Schwerter*. Ten kontekst podjęto także, wybierając eksponaty na stałą Galerię Rzemiosła Europejskiego w Muzeum Narodowym w Warszawie, otwartą jesienią 1996 r.

Zarówno w jednym, jak i w drugim przypadku, opracowania i publikacje uwzględniały niewielką – w stosunku do całej kolekcji – liczbę obiektów, tych najlepszych i najlepiej udokumentowanych (np. zespół 3 wazonów, tzw. AR-ów, z dekoracją myśliwską). Publikacje porcelany miśnieńskiej dotyczyły – w różnym stopniu – ok. 15% kolekcji, co nie jest z pewnością stanem zadowalającym (artykuły, noty katalogowe z glossą lub tylko ilustracje z podstawowym zapisem identyfikującym i datującym).

Proweniencja większości wyrobów miśnieńskich w kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie nie daje w zasadzie wskazówek pomocnych w przypisywaniu obiektów konkretnym zespołom podworskim czy osobom, a tym bardziej – łączeniu ich z konkretnymi zamówieniami.

Najwcześniejsze dary i nabytki pochodzą z 1919 r.; zbiory Konstantego i Heleny Tarasowiczów, Leopolda Meyeta, Antoniego

¹⁰⁷ Nr inw. 131034, kupiony do zbiorów w 1949 r., z kolekcji Stanisława Szenica; publ.: *Sztuka zdobnicza...*, kat. 413.

¹⁰⁸ Nr inw. 158599; publ.: A. Heydel, *Serwis do gry w l'hombre'a z saskiej porcelany z początku XIX wieku*, „Rzeczy Piękne” 17 (1928), nr 1–3, s. 13–15; *Pod jedną koroną...*, kat. XVII 21; *Unter einer Krone...*, kat. 821; *Triumph der blauen Schwerter...*, kat. 516.

¹⁰⁹ J.L. Sponsel, *op. cit.*; K. Berling, *Das Meissner Porzellan...*; K. Berling, *Porzellanobelisk*; R.S. Ryszard, *Porcelana używana w Polsce...*; *Katalog wystawy kobierców mahometaniskich...*

¹¹⁰ Wykazane w spisie straty wojenne porcelany miśnieńskiej z dawnej kolekcji R.S. Ryszarda wynoszą ok. 40% jej pierwotnego stanu, m.in. 28 naczyń, 22 figurki i 14 wyrobów galanteryjnych, w większości z I. połowy XVIII w.

¹¹¹ *Sichergestellte Kunstwerke...*, t. 1–5; tu: t. 5, tabl. 387–391, 396–399, 406, 414.

Spośród 9 opublikowanych obiektów i 2 zespołów ze zbiorów Muzeum Narodowego, 6 obiektów i znaczne części 2 zespołów to straty wojenne.

Strzałeckiego, dr. Jana Lewińskiego, Marii i Henryka Zandban-
gów, zbiory im. Krosnowskich, włączone do Państwowych Zbio-
rów Sztuki, wreszcie pojedyncze dary, często anonimowych dar-
czyńców, tworzyły przedwojenną kolekcję. Wśród przedwojennych
zakupów wyjątkowy charakter miało pozyskanie liczącej ponad
500 zabytków kolekcji porcelany europejskiej Ryszarda Stani-
sława Ryszarda (zbieracza ze Lwowa, później z Krakowa), w tym
ok. 150 sztuk XVIII-wiecznej Miśni. Wiele obiektów, jeszcze gdy
należały do kolekcji Ryszarda, publikowano przed wojną¹⁰⁹. Zacho-
waną częściowo dokumentację zbieracza udało się uzupełnić
o archiwalia kupione na aukcjach antykwarycznych w Krakowie
w latach 90. XX w. W pojedynczych przypadkach (np. obelisku ku
czci Augusta III, czy figur apostołów Piotra i Pawła) losy zabyt-
ków i okoliczności ich pozyskania są znane dzięki wspomnianemu
archiwum zbieracza; dotyczą jednak końca XIX i XX w.

Straty wojenne XVIII-wiecznych wyrobów Miśni w kolekcji cera-
miki, wynoszące 192 zabytki (z reguły te najlepsze w zbiorze,
w tym ponad 40 figurek XVIII-wiecznych), udokumentowano
w latach 80. XX w. wykazem sporządzonym według inwentar-
rzy muzealnych¹¹⁰. Rangę niektórych utraconych przez Muzeum
zabytków potwierdza choćby ich umieszczenie w opracowaniu
Sichergestellte Kunstwerke im Generalgouvernement z ok. 1940 r.,
sporządzonym na polecenie gubernatora Hansa Franka¹¹¹.

Po II wojnie porcelana miśnieńska trafiała do kolekcji nie tylko
jako dary i zakupy. Do zbioru włączano zabytki pozyskiwane
w wyniku tzw. akcji rewindykacyjnej, gromadzone w składni-
cach muzealnych na Dolnym Śląsku. Tak np. w 1946 r. Muze-
um otrzymało zbiory Potockich z Krzeszowic, zabezpieczone
przed wywozem za granicę. Wśród porcelany z kolekcji krze-
szowickiej wyjątkowe są: garnitur „myśliwski” i zespół ze zna-
kami kredensu dworskiego zamku królewskiego w Warszawie;
dokładne przebadanie ich losów i okoliczności, w jakich trafiły
do polskich zbiorów, to niewątpliwie zadanie, które należałoby
podjąć w ramach obecnego projektu polsko-niemieckiego. Takie
możliwości nie dotyczą jednak wielu powojennych zabezpieczeń.
Ogólnikowa i często szczątkowa dokumentacja tzw. przekazania
„podworskich” nie jest wystarczającą wskazówką dla badacza
próbującego ustalić właścicieli i losy zabytków. Należałoby jed-
nak dokonać szczegółowego jej przeglądu, klasyfikacji zespołów
i próby uściślenia proveniencji zabytków.

Zakupy porcelany miśnieńskiej do kolekcji Muzeum Narodowego
w Warszawie w latach 50. XX w. z funduszy Ministerstwa Kul-
tury i Sztuki oraz zakupy antykwaryczne i od osób prywatnych
w latach 70.–90. XX w. dają razem liczbę ok. 180 pozycji. Wśród
nich w zasadzie nie było obiektów o ustalonym pochodzeniu.
Wyjątkiem jest np. zespół koszyczków i żetonów do gry w lombra,

którego losy można odtworzyć, sięgając początku XIX w. Dlatego trudno było jednoznacznie odpowiedzieć na część pytań zawartych w rozesłanym do muzeów i kolekcji polskich w 2009 r. kwestionariuszu-kwerendzie. Sformułowane raczej pod kątem zbiorów w dawnych rezydencjach, z udokumentowaną – przynajmniej częściowo – proveniencją, potwierdzoną zachowanymi zapisami w inwentarzach dworskich i archiwaliami, nie dawały możliwości odpowiedzi w przypadku kolekcji Muzeum.

Założenia projektu badawczego, opracowanego przez dyrektora Porzellansammlung w Dreźnie, dr. Ulricha Pietscha, są znakomitą okazją do kompleksowego przebadania tego dużego zespołu, największego bodajże w Polsce. Całościowy przegląd kolekcji, podczas przygotowywania wystąpienia na konferencję roboczą w październiku 2009 r., potem zaś – przygotowanie do druku tekstu tego wystąpienia, pozwoliły np. połączyć naczynia z porcelany miśnieńskiej w Muzeum Narodowym w Warszawie w zespoły serwisowe o jednolitej dekoracji i podobnym datowaniu, czy wyodrębnić resztki serwisów podworskich ze znakami własnościowymi (np. ze znakami *K.H.C.*, bądź serwisu króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, publikowane w 1979 r.).

Badania w archiwach polskich pozwoliłyby (być może) na połączenie zapisów w inwentarzach rezydencji w Polsce z zabytkami zachowanymi w zasobach polskich muzeów. Może udałoby się – dysponując wiedzą archiwalną – połączyć choćby część naczyń z rozproszonymi, nieistniejącymi już i znanymi tylko z archiwaliów zespołami podworskimi?

Wydaje się, że dotarcie do archiwów niemieckich (archiwa manufaktury miśnieńskiej, przegląd *Taxy*, archiwalia związane z dworem drezdeńskim Augusta II i Augusta III – np. kalendarze dworskie) byłoby pomocne w ustaleniu dostaw towaru – jakby nie było – krajowego, do składów-magazynów porcelany miśnieńskiej w miastach polskich (Warszawa, Kraków, Lwów), czy w ustaleniu personaliów osobistości polskich obdarowanych miśnieńską porcelaną przez Augusta II i Augusta III lub osoby z domu i dworu Wettinów.

Konieczna jest paralelność badań muzealnych i archiwalnych, aby – znając archiwalia – móc uchwycić zabytki ceramiczne i odwrotnie: zachowaną XVIII-wieczną porcelaną miśnieńską umieć połączyć z materiałem archiwalnym.